

Branko Tošović (ur./Hg.)

ANDRIĆEVA PUBLICISTIKA

ANDRIĆS PUBLIZISTIK

Andrić-Initiative

17

**Institut für Slawistik der Karl-Franzens-Universität Graz
Narodna i univerzitetska biblioteka Republike Srpske u Banjaluci
Komisija za stilistiku Međunarodnog slavističkog komiteta
Svet knjige Beograd
Aletea Beograd**

Herausgeber • Urednik

Verlag • Izdavač

Institut für Slawistik der Karl-Franzens-Universität Graz

Merangasse 70, 8010 Graz, Österreich/Austria, +43 316 380 25 24, branko.tosovic@uni-graz.at; arno.wonisch@uni-graz.at, <http://www.gewi.uni-graz.at/gralis>

Narodna i univerzitetska biblioteka Republike Srpske

Jevrejska 30, 78 000 Banjaluka, BiH, Republika Srpska, direkcija@nub.rs, tel. +387 51 215 894, www.nub.rs

Svet knjige d.o.o.

Bulevar despota Stefana 15, 11000 Beograd, Srbija, tel. +381 11 324 73 07, svetknjige@svetknjige.net, www.svetknjige.net

Aletea

Generala Štefanika 2, 11000 Beograd, Srbija, +381 62 311 300

Für die Herausgeber • Za izdavače

Branko Tošović,

Arno Wonisch, Ljilja Petrović-Zečić, Stevo Ćosović,

Milan Tasić

Satz, Umschlag, Lektorat und Korrektur

Prelom, korice, lektorisanje i korektura

Branko Tošović

Lektorat und Übersetzung der deutschen Inhalte

Arno Wonisch

Umschlagillustration • Ilustracija na koricama

<https://www.midjourney.com>

[<https://discord.com/channels/1121879031416107200/1121879031416107203>]

Tiraž: 200

Druck • Štampa

Excellent print, Balkanska 35–39, Beograd

Tošović, Branko (ur./Hg.). *Andrićeva publicistika / Andrićs Publizistik*. Graz/Grac – Beograd – Banjaluka: Institut für Slawistik der Karl-Franzens-Universität Graz – Narodna i univerzitetska biblioteka Republike Srpske – Komisija za stilistiku Međunarodnog slavističkog komiteta – Svet knjige – Aletea, 2024. 937 s./S. [Andrić-Initiative 17]

© Branko Tošović, Graz 2024

Alle Rechte vorbehalten. Sva prava zadržana.

ISBN 978-3-9519973-2-2 (Institut für Slawistik der Karl-Franzens-Universität Graz)

ISBN 978-86-7396-931-2 (Svet knjige Beograd)

ISBN 978-99976-27-78-0 (Narodna i univerzitetska biblioteka Republike Srpske Banjaluka)

ISBN 978-86-82644-21-7 (Aletea)

Зорана Ђупић (Београд)

Књижевнопублицистички и аналитички подстил Душана Ковачевића

Предмет рада представља анализа књижевнопублицистичког и аналитичког подстила у односу на књижевноуметнички функционални стил у стваралаштву драмског писца Душана Ковачевића. На основу изабраног корпуса, који чини роман ДВАДЕСЕТ СРПСКИХ ПОДЕЛА (2017⁶) и разговори са писцем у облику интервјуа, а помоћу тематског, хронолошког и стилистичког критеријума, циљ је указати на значај прожимања публицистичког и књижевноуметничког функционалног стила у деловању Душана Ковачевића. Питање међустилова, које је у сагласју са анализом жанра, чини још једно усмерење и циљ истраживања. Жанровска поливалентност посматра се помоћу стилистичких критеријума кроз функцију стилске пререгистрације.

Уводне напомене

Шесто допуњено издање романа ДВАДЕСЕТ СРПСКИХ ПОДЕЛА са поднасловом КАКО СЕ СРБИ МНОЖЕ ДЕЉЕЊЕМ објављено је 2017. године и представља „сатиричну најбрајалицу српских подела“, односно „ненаписану аутобиографију“ (Ковачевић Д. 2017⁶). Још на почетку сусрећемо се са каузалном структуром, која наликује конструисању драме те је роман сачињен из *ѝролоѝа* (ШЕСТ ПРИЧА О НЕСТАЈАЊУ), централног дела који чини ДВАДЕСЕТ СРПСКИХ ПОДЕЛА и *ѝѝлоѝа*, односно ПРИЛОГА НЕПОСТОЈЕЋОЈ АУТОБИОГРАФИЈИ (КАКО САМ ПОСТАО ИНДИЈАНАЦ)¹. Специфичност романа лежи у жанровској поливалентности, односно међи публицистичког и књижевноуметничког функционалног стила. Стога, роман ће се у овој анализи тумачити кроз функционално-тематски однос са интервјуима, који се на општем плану могу сврстати у књижевнопублицистички и аналитички подстил, али на језичко-стилском плану представљају горепоменућу спону два функционална стила.

Испреплетаност књижевнопублицистичког и аналитичког подстила у стваралаштву Душана Ковачевића заснива се и на анализи „прича у разговору“. Разговоре са драмским писцем, који су објављени у форми интервјуа

---

¹ Сви наводи и цитати у вези са романом ДВАДЕСЕТ СРПСКИХ ПОДЕЛА – КАКО СЕ СРБИ МНОЖЕ ДЕЉЕЊЕМ, односе се на шесто, допуњено издање објављено 2017. године у Београду.

и чине корпус истраживања, водио је такође писац, Михајло Пантић, и насловљени су: ПОЗОРИШТЕ ЈЕ СИНТЕЗА СВИХ ИСКУСТАВА² и У ДОБРОЈ ДРАМИ НИШТА НИЈЕ СЛУЧАЈНО³.

На основу изабраног корпуса, а помоћу тематског, хронолошког и стилистичког критеријума, циљ је указати на значај прожимања публицистичког и књижевноуметничког функционалног стила у деловању Душана Ковачевића. Тематски критеријум односи се на тематску синхронизованост романа о српским поделама и „прича у разговору“, што роман чини, како писац дефинише – „ненаписаном аутобиографијом“ (Ковачевић 2017⁶: 211). Хронолошки критеријум поткрепљује претходни, тиме што усмерава на временски утицај када можемо компаративно посматрати узрочно-последични однос разговора са писцем и написано у роману са литерарном функцијом. И на крају, помоћу стилистичког критеријума циљ је осветлити значај стилске пререгистрације и стилизације у роману ДВАДЕСЕТ СРПСКИХ ПОДЕЛА, на основу којих можемо тврдити да је поменути роман на међи књижевноуметничког и публицистичког функционалног стила, али и указати на значај осталих стилских поступака, попут ефеката изневереног очекивања, жанровске поливалентности и истакнутих језичких функција, које, прожимајући се, стварају књижевноуметничко у публицистичком и публицистичко у књижевноуметничком.

Доминантни стилски поступци у кројењу књижевнопублицистичког и аналитичког подстила Душана Ковачевића

Питање међустилова, односно испреплетаност књижевнопублицистичког и аналитичког подстила у деловању драмског писца Душана Ковачевића, у вези је са питањем доминантних језичких функција и питањем жанра – „najnižom stepenicom u funkcionalnostilskoj diferencijaciji jezika“ (Тошковић 2002: 135), „најнижем функционалностилском појму“ (Ковачевић М. 2021: 201). Ослонивши се на теоријска утемељења која истичу да је комуникативна функција обележје научног функционалног стила, поетска функција одлика књижевноуметничког стила, семантичка информација и конативна функција се неминовно везују за публицистички функционални стил (Катнић-Бакаршић 2001, Ковачевић М. 2019, Тошковић 2002), може се уочити да је жанровска поливалентност, која почива на споју различитих језичких функција, одлика и романа ДВАДЕСЕТ СРПСКИХ ПОДЕЛА и „прича у разговору“

² Посебно издање часописа СВЕТ РЕЧИ, објављено под насловом ПИСЦИ ГОВОРЕ, 2007. године у издању Друштва за српски језик и књижевност Србије, 109–123.

³ Разговор са писцем објављен је у оквиру зборника ХУМОР ЈЕ СВЕТЛОСТ. О КЊИЖЕВНОМ СТВАРАЛАШТВУ ДУШАНА КОВАЧЕВИЋА, 2018. године у издању Библиотеке града Београда, 9–61.

у функцији интервјуа. Роман се може сагледати као књижевнопублицистичка форма, *исеудоаутобиографија*, док се интервјуи могу разумети као мале литерарне форме са естетском вредношћу.

Гранични положај публицистике и књижевности твори књижевнопублицистички и аналитички подстил, којима су својствене емотивно-експресивна, референцијална и конативна функција. Кроз преплитање аналитичког подстила, у коме је истакнуто описивање и расуђивање и књижевнопублицистичког подстила, где долази до изражаја приповедање, текстови који чине роман ДВАДЕСЕТ СРПСКИХ ПОДЕЛА представљају и својеврсне облике обједињених фељтона и памфлета, који жанровски припадају књижевнопублицистичком подстилу.

Средишњи, тематски истакнути, део романа ДВАДЕСЕТ СРПСКИХ ПОДЕЛА указује на раслојавање у српском роду, које води к неминовним поделама. Улога српског језика као фактора деобе у Срба, изразито је црнохуморно и саркастично приказана кроз кратке приче, које тематски обухватају: происточно и прозападно оријентисане Србе; косовско-метохијско питање; асимилацију наших у туђини и њихових код нас; патриоте и издајнике; Србе и Југословене; различите „врсте“ Срба и слично⁴. Међутим, осим естетске функције коју носе поменутих двадесет кратких саркастичних прича, оне, попут пролога и епилога, садрже и семантичку информацију, својствену публицистичком функционалном стилу.

Елементе аналитичког подстила, чији је циљ да представи, оцени и прокоментарише неку појаву и чија је основна функција информативна, референцијална, али са одређеном количином индивидуализације, емоционалности и експресивности, налазимо у конструисању двадесет кратких прича о српским поделама⁵. Памфлетски карактер, односно сатирични и саркастични тон у споју са референцијалном функцијом уочава се у трећој подели – питање Косова и Метохије у причи КОСМЕТ – ЧУВАРИ И СЕЦЕСИОНИСТИ

---

⁴ Александар Милановић је истоимени роман и питање језичких подела код Срба посматрао и кроз социolingвистички поглед, дајући могућност за шира истраживања. Више о томе в: Милановић (2021). Додатно, тумачећи крилатице у драмама Душана Ковачевића као *динамичне социolingвистичке и књижевне појаве* (више о томе в: Ивановић 2012), стиче се могућност за подробнију анализу крилатица које су инкорпориране у публицистички функционални стил, а у складу са темом. Иако тај аспект није предмет истраживања, он је подстрек за дубљу анализу, где би циљ био уочавање последица и утемељености књижевноуметничког деловања драмског писца Душана Ковачевића у публицистичком и разговорном стилу.

⁵ Предмет истраживања не подразумева анализу свих прича из средишњег тематског дела романа ДВАДЕСЕТ СРПСКИХ ПОДЕЛА, већ само репрезентативних подела које одговарају теми и анализи књижевноуметничког и аналитичког подстила Душана Ковачевића.

(Или хладна зима или врело лето). Наведена подела карактеристична је по свом садржају и форми, а који подразумевају спој публицистичког стила и аналитичко-експресивног приступа:

Српско-српска жуч око Космеџа води се свим медијским средствима, и трајаће још неко време, док се „свајстна одлука“ не донесе негде „у белом свету и Белој кући“, док иза ње одлуке не сјане исти она „демократско-нуклеарна сила“, која се на овим просторима јојавила (невидљива!) 1999. године, и чије последице „тренирања људских права“ најбоље репродукују инстинктивно за онколозију (Ковачевић 2017⁶: 59).

На основу истакнутог одломка, запажа се да су непреоболне српске теме о отимању, подељености, братоубилаштву, прогонству, избеглиштву, политичкој манипулацији, косовском миту, клетви, прародитељском греху прокоментарисане саркастичним, аналитичким тоном, подстакнутим аутопоетичким коментарима, који, узгред, доприносе и развоју поетске функције у тексту. Међутим, са стилско-језичког аспекта који подразумева „језичка sredstva којим се postiže ekspresivnost umjetničkog teksta“ (Тошовић 2022: 135), истакли бисмо стилогену вредност аутопоетичког коментара који се јавља на крају сваке поделе и има функцију *прозној рефрена*:

П. С. Поделе ће нам, вероватно, доћи главе и (ово мало) преостале земље. Када би, рецимо, ова подела била „толерантнија“ – без мржње, торчине, прединфарктној беса, животи бисмо „прошили“ на практичније, корисније и паметније полове, ако нам је (већ) суђено да се свађамо, секирамо и, до бола, нервирамо (Ковачевић Д. 2017⁶: 61–62).

Графостилемски издвојени одломак на крају сваке од двадесет српских подела доприноси утемељењу књижевнопублицистичког подстила са комуникативно-естетском функцијом. Он погодује „namernom umetničkom hibridu“ посредством „smisaone hibridizacije“ (Бахтин 1989: 123) и тиме остварује стилско двогласје, то јест сагласје књижевноуметничког и публицистичког стила посредством аутопоетичких коментара. Они руше чисту романескн форму и помоћу стилизације⁶ успевају да прикажу „jezičku svest stilizatora“ (Бахтин 1989: 124) и остваре дијалогизованост.

Поетска, експресивна вредност фелтона, дата кроз научно-популарни и друштвено-политички карактер у коме се на пријемчив начин третирају питања уметности и животних вредности, семантички се може сагледати у првом и последњем делу романа ДВАДЕСЕТ СРПСКИХ ПОДЕЛА, али и у интервјуима писца Михајла Пантића са писцем – Душаном Ковачевићем.

⁶ Стилизација је метакреативни жанр и њена природа је метатекстуална (Катнић-Бакарић 2001: 109). „Bahtin stilizaciju naziva umjetničko-jezičkom pojavom у којој riječ има двојакі smjer“ (Bahtin prema Тошовић 2002: 199).

Кроз приче о нестајању⁷, које чине неименовани пролог романа ДВАДЕСЕТ СРПСКИХ ПОДЕЛА, учачамо аутопоетичку спону, коју писац додатно истиче у разговору који је насловљен У ДОБРОЈ ДРАМИ НИШТА НИЈЕ СЛУЧАЈНО и тиме потврђује тематску синхронизованост и утицај подстакнут хронолошким критеријумом. Наиме, са Душаном Ковачевићем разговарали су 2018. године Тамара Крстић и Михајло Пантић. Драмски писац је тај дијалог овако окарактерисао:

Можда најважнији интервју који сам до сада дао, а реч је о посебној врсти одвлачења црте у времену за које нисам веровао да ћу га икад доживети. Причам ово са мишљу да ћу за четири дана најуништи седмдесет година (Ковачевић Д. 2018: 9).

У складу са темом истраживања, поменути интервју јесте од изузетног значаја по својој естетској функцији и надилажењу вредности публицистичког функционалног стила. Дајући одговор на прво питање – како гледа на свој пут и стваралачки опус, Душан Ковачевић је интертекстуално упутио на *пролог* романа ДВАДЕСЕТ СРПСКИХ ПОДЕЛА, указујући на шест прича о „нестајању“ – заменици за реч *умирање*, која је *неодношљиво шешка, мучна и загушљива реч* (Ковачевић Д. 2017⁶: 13). Аутопоетичко наглашавање да је шеста подела саставни део последњег издања романа, али не и претходних, док својеврсни мрак, који представља такозвано *унутрашње несћајање* у облику депресије, коју је писац доживео током факултетских дана, не обухвата садржај наведених шест прича, али чини део одговора у интервјуу, потврђује жанровску поливалентност како романа тако и интервјуа. Међа публицистичког и књижевноуметничког сагледава се у поетској вредности одговора које драмски писац даје за потребе интервјуа, док они постају јединствене „приче у разговору“. Аутобиографска компонента која одише прологом романа ДВАДЕСЕТ СРПСКИХ ПОДЕЛА чини наведене приче књижевнопублицистички и аналитички устројеним:

Ти дашуми посвећени људима који су обележили историју, културу, религију... везани су и за неке догађаје из моје животице, и изазивају у мени осећање, наравно ирационално, да се велика имена брину и о мојој судбини, што ме води уверењу да човек ипак није сам на овом свету, да постоји још нека ванземаљска сила, нешто што се одујуре речима и поједносављеном разумевању животице (Ковачевић Д. 2018: 11). [...]

Истало је да све време морам да се борим за оцштанак и што ме је моштивисало. Имао сам баш шешке тренушке, на другој години сам хтео и да најустим Академију јер сам оцшао без пара и доживео нервни слом, шешку болест, њу не помињем у причама о несћајању, у њима се бавим оцшом физичких ломава који су оцасни по животици. А што што се зове нервни слом трајало је дуго. Ту невољу сам разрешио тако што сам ћушао и шрпео је годинама, поштейено је превазилазећи

⁷ Шест прича о нестајању: 1. Саонице Светог Јована; 2. Гласови у тамни соби; 3. Скок у хладну Саву на „луду главу“; 4. Судар са самим собом; 5. Овај човек је неуништив; 6. Привикавање на бол (Ковачевић Д. 2017⁶).

и приликом љубавајући – лечећи писањем, само писањем... Тиме сам се ослобађао мрака који сам сакупио у себи. Настојао сам да га савладам маштом, хумором и иронијом, и да будем сујериоран у том мраку... Јер хумор је досећућа свештост (Ковачевић Д. 2018: 23).

Конативна (апелативна) функција, својствена књижевнопублицистичком подстилу, садржана је у „причама у разговору“, те са додатном експресивном вредношћу, разговори чине и јединствене цртице које су део структуре интервјуа. Комуникација има за циљ да делује на примаоца, да „апелује“ на његова осећања или да изазове одређену реакцију. Прича са насловом МАЈКА, представља додатни коментар писца у оквиру разговора са Михајлом Пантићем и Тамаром Крстић. Она, иако садржи аутобиографску компоненту инкорпорирану у вредност публицистичког функционалног стила, има и специфичну поетску вредност подстакнуту стилским изражајним средствима и припада књижевнопублицистичком подстилу:

Ове 2018. године, 16. септембра, преминула је моја мајка Марија. Боловала је две године после јада и тешке повреде. Млађа сестра, Славица, лечила је бригом, љубављу, лековима и љубављу. [...] Без ове посвете све приче које сам у разговору поменуо не би имале смисла; мој животи и рад проистекао је из мој вечитој осећања одрастања и сазнања да мајка мисли и брине о мени као некада када сам учио да ходам (Ковачевић Д. 2018: 60).

Наведени одломак, увод у поглавље о мајци, важан је због своје поетске функције у публицистичкој форми, али и тематској синхронизованости са уводним делом романа ДВАДЕСЕТ СРПСКИХ ПОДЕЛА. Књижевнопублицистичка форма прожима како „приче у разговору“ тако и роман, а доказ је аутобиографска прича о смрти, која је са поетском вредношћу дата у публицистичким и књижевнопублицистичким (под)жанровима. Додатна експресивност израза достиже се и ненаглашеном цитатношћу, у којој ненаметљиви спој Камија и Толстоја бива отелотворен у једном монолошком казивању – тематски синхронизованом споју „прича у разговору“ и романа:

Јуче сам умро. Ову реченицу је немогуће написати. [...] Познавао сам срећне људе који нису знали да су срећни, и несрећне задовољне и срећне што су живи. Кад већ причам о срећи и несрећи, имао сам среће да од рођења па до дана данашњег преживим шест несћајања. [...] Ових шест прича о несћајању исписане су по годинама кад сам их доживео и преживео, да бих данас написао (са осећањем освете) прву реченицу. Јуче нисам умро (Ковачевић Д. 2017⁶: 13–14).

Жанровска поливалентност, односно прожимајуће двогласје аутопоетичког са применом у чисто поетском, јавља се и у кратким „причама у разговору“ о сајцијском драматуршском послу у односу на стварност и процес писања:

У шали сам себи често говорио, парафразирајући Шекспира: – „Дајем коња за причу“. Не смем никада да почнем писање драме уколико себи не моју добро да је преиспитам. [...] И у том погледу је заиста могуће поређење са перфекционистичким сајцијским занатом. [...] Крајко речено, тај механизам је врло осетљив и

публика ја мора прихватићи полако, јер су моји комади пажљиво и до последњеј дејтања склољени и стилизовани (Ковачевић Д. 2018: 14–15).

Рад на драми као сајцијском послу и однос драме према другим врстама литературе Душан Ковачевић описао је и у разговору са Михајлом Пантићем 2007. године, објављеном под насловом ПИСЦИ ГОВОРЕ. Хронолошким и тематским критеријумима може се посматрати аутопоетички став истакнут у интервјуима, а оличен у роману ДВАДЕСЕТ СРПСКИХ ПОДЕЛА. Синхронизованост тема и уплив књижевноуметничког у публицистичко и публицистичког у књижевноуметничко доприносе бољем разумевању жанровске поливалентности у стваралаштву Душана Ковачевића, али и аутопоетичким вредностима појединих ставова, који поткрепљују чињеницу да драма као књижевни род стоји на чврстим темељима и строгим правилима:

Рад на драми је врста сајцијској посла. Свака драма која хоће да буде успешна захтева дује припреме, почев од налажења доброј разлога за њено писање, преко убедљивој образложења онога што њоме желимо да кажемо, до разраде плана за њено извођење (Ковачевић Д. 2007: 117).

Моје позориште данас садржи литературу коју сам читао, радио-драме које сам слушао, портрете које сам читао, ја чак и фудбал који сам играо, јер и позориште је сложена игра. Оно је синтеза свих мојих искустава. [...] Мислим да драма, заиста, у најбољем делу своја бића награсића литературу, која јесте њен важан, врло важан део (Ковачевић Д. 2007: 118).

Није несмотрено што је своје одговоре писац Душан Ковачевић окарактерисао као „приче у разговору“, а не интервју, те тиме и непосредно указао на њихову поетску функцију. Одговори Душана Ковачевића у интервјуу бивају у роману ДВАДЕСЕТ СРПСКИХ ПОДЕЛА прилагођени естетској вредности књижевноуметничког текста. Управо та прилагођеност настаје поступком стилске пререгистрације, односно полистилематичношћу у тексту.

Поступак пререгистрације подразумева прилагођавање функција некњижевних функционалних стилова (научног, административног, публицистичког) и/или његових подстилова и жанрова умјетничкој и естетској функцији књижевног дјела. Постајући дио књижевноумјетничког текста, нелитерарни функционални стилови и/или њихови жанрови повинују се уметничкој као основној функцији књижевности, постајући интегрални елементи језика књижевности. Укључењем нелитерарних функционалних стилова у књижевни ти стилови мијењају своју основну функцију, усложњавајући структуру и значење самога књижевноумјетничког текста. Преузети некњижевни елементи у књижевноумјетничком тексту добијају нове карактеристике проширујући његов семантички и стилистички потенцијал (Ковачевић М. 2019: 169). Такав пререгистрацијом усложњен књижевноумјетнички текст постаје репрезент језика у целини, али не језика заснованог на комуникативној него језика с поетском као примарном језичком функцијом (Ковачевић М. 2019: 170).

Приче о нестајању, узорима, насушном потребом за слушањем прича још од детињства, страховима, кројењу драме, утицају библиотеке од раног доба, опсесије звездама, фобијама, хумору, завичају и пореклу – заједничка

су тема која је исприповедана у разговорима са писцем у сврху интервјуа те ти одговори формално припадају публицистичком функционалном стилу, али са изузетно естетско-експресивним вредностима, представљају и темељ у тематској обради романа ДВАДЕСЕТ СРПСКИХ ПОДЕЛА, у којем видимо да се елементи књижевнопублицистичког и аналитичког подстила успешно прилагођавају књижевноуметничком тексту помоћу поступка стилске пререгистрације. Говорећи о каузалној драматургији, Душан Ковачевић истиче да није љубитељ *колажне драматургије где је све измешано* (Ковачевић Д. 2018: 13) те свој став успешно поткрепљује не само у кројењу драма већ и у прози.

Роман ДВАДЕСЕТ СРПСКИХ ПОДЕЛА у својим структурним елементима садржи каузалне, узрочно-последичне драматуршке потезе, и у аутобиографском *џрлоу* и *џилоу* и у књижевнопублицистичкој сатиричној анализи српских подела. Наведена каузална драматургија подстиче и питање односа драма према књижевнопублицистичком деловању драмског писца. Душан Ковачевић, служећи се ефектом изневереног очекивања како у драми тако и у прози, и овај роман посредно именује „непостојећом аутобиографијом“, а последњи сегмент истог насловљава: ПРИЛОГ НЕПОСТОЈЕЋОЈ АУТОБИОГРАФИЈИ – КАКО САМ ПОСТАО ИНДИЈАНАЦ (Ковачевић Д. 2017⁶: 210–211). Само ословљавање „непостојећа аутобиографија“ садржи елементе изневереног очекивања, где идући корак даље, можемо уочити *пошказивање живојша*, с тим што, у овом случају, роман (непостојећа аутобиографија) потказује живот⁸, а не позориште. На основу датог примера уочава се да драматуршко кројење радње у роману и интертекстуалност воде питању жанровске поливалентности, када остајемо запитани да ли смо прочитали роман, аутобиографију, интервју, саркастичне цртице или набрајалице. Међутим, водећи се исказом аутора: „Све док лик из драме не постане жив човек, њега је тешко, у ствари немогуће играти, јер се увек осећа конструкција и говор папира“ (Ковачевић Д. 2018: 46) закључујемо да разоткривање живота кроз књижевноуметничку и књижевнопублицистичку форму, у деловању Душана Ковачевића, мора имати драматуршку основу. Кројењу драме у прозном облику доприносе метапоетички коментари и монолошко казивање у функцији дидаскалија, цитатност, каузално структуриран текст. Међутим, ефектима изневереног очекивања који упућују на неименовану аутобиографију или разговор у форми интервјуа, роман ДВАДЕСЕТ СРПСКИХ ПОДЕЛА и чини јединственим спојем књижевноуметничког и публицистичког, отелотворен у књижевнопублицистичком и аналитичком подстилу.

Стилски поступци пререгистрације остварени су у роману кроз метатекстуалност, стилским двогласјем, који се метастилистички могу посматрати

⁸ Наведени коментар доводи се у интертекстуалну везу са драмом Клаустрофовична комедија, која садржи поднаслов ПОЗОРИШТЕ ПОТКАЗУЈЕ ЖИВОТ (Ковачевић Д. 2013: 91).

кроз функцију цитатности и аутоцитатности, фрагментарним цитатима, разговорним језиком у функцији ауторских дидаскалија и ефектима изневереног очекивања. Наведени поступци садржани су у одговорима које драмски писац даје за потребе интервјуа те потврђују изразиту присутност поетске функције у кратким причама, поред референцијалне (информативне) и семантичке. Ослањајући се на Бахтинов термин „хибридна конструкција“ закључује се да роман ДВАДЕСЕТ СРПСКИХ ПОДЕЛА, као прозна творевина, садржи хибридную конструкцију која је остварена претходно наведеним стилским поступцима: „Iskaz koji po svojim gramatičkim (sintaksičkim) i kompozicionim obeležjima pripada jednom govorniku, ali u kojem su stvarno pomešana dva iskaza, dva govorna manira, dva stila, dva „jezika“, dva smisaona i dva vrednosna vidokruga“ (Bahtin 1989: 63).

Ефекти стилске пререгистрације у роману ДВАДЕСЕТ СРПСКИХ ПОДЕЛА запажају се у прилагођавању публицистичког функционалног стила књижевноуметничкој творевини. Раније поменути тематска и хронолошка каузалност „прича у разговору“ у форми интервјуа и романа ДВАДЕСЕТ СРПСКИХ ПОДЕЛА упозорава и на синхронизованост и прилагодљивост књижевноуметничком тексту. Претходно речено потврђује разговор са писцем у интервјуу У ДОБРОЈ ДРАМИ НИШТА НИЈЕ СЛУЧАЈНО, где видимо да одговори у виду цртица, кратких литерарних форми, сада у роману ДВАДЕСЕТ СРПСКИХ ПОДЕЛА постају делови књижевноуметничког текста са естетском функцијом, где се ефектима изневереног очекивања твори *исеудоаутобиографија*, односно „непостојећа аутобиографија“.

Стилистички потенцијал књижевноуметничког текста, који је у саодносу са публицистичким функционалним стилем, наглашава се кроз цитатност у четвртој подели ПАТРИОТЕ И ИЗДАЈНИЦИ (А ОН ЋЕ ТИ ОПРОСТИТИ ШТО ТЕ ЈЕ ТУКАО...) и у деветнаестој подели – РОЂЕНИ И НЕРОЂЕНИ (ТРИ ПЕСМЕ О ПРЕДАЊУ И ПОСТОЈАЊУ) у роману ДВАДЕСЕТ СРПСКИХ ПОДЕЛА (Ковачевић Д. 2017⁶: 63, 192). Узимајући у обзир теоријско утемељење да је „цитатност својство интертекстуалности које подразумева цитатни контакт између два текста те је она незаобилазни поступак у процесу стилске пререгистрације“ (Ковачевић М. 2019: 184), али ослањајући се и на Бахтинову тврдњу да је „intertekstualnost jezgro poststrukturalne misli i polazna tačka u stilistici“ (Bahtin prema Katnić-Bakaršić 2001: 44), истоимени стилски поступак представља једну од тежишних тачака у књижевноуметничком и публицистичком деловању Душана Ковачевића.

Поред директне аутоцитатности која у поднаслову четврте поделе упућује на драму БАЛКАНСКИ ШПИЈУН и иронично обраћање Илије Чворовића подстанару, рекавши да ће му Ђура опростити што га је тукао, интертекстуалност је подстакнута и другим стилским средствима у поменутој подели. Она некада бива остварена и фрагментарним цитатима – стиховима, који су у појединим причама у роману ортографски маркирани, графостилемски издвојени, али семантички интегрисани у књижевноуметнички текст. У

четвртој подели – ПАТРИОТЕ И ИЗДАЈНИЦИ (А ОН ЋЕ ТИ ОПРОСТИТИ ШТО ТЕ ЈЕ ТУ-КАО...) уводни стихови цитирани из народне песме КНЕЖЕВА КЛЕТВА указују на значај главне теме – последицу Лазареве клетве данас, која је изражена иронијским конструкцијама, полисиндетом, фигурама изневереног очекивања, перифразом, осликавајући узалудност и опасност данашњих подела:

Од КНЕЖЕВЕ КЛЕТВЕ (ћре скоро седам векова), ћа до дана данашњећ, ћодела на Паћриоће и Издајнике не засћарева, не јењава, не ћосусћјаје у жесћћини, бесу, мржњи, ни у миру, ни у раћу, ни у добру, ни у злу, ни у врху државе, ни у „гну“ народа, „ни ћо бабу ни ћо сћричевима“, увек ћри руци за све (не)ћрилице, за све ћриваћне, личне, јавне, државне и ћолићичке (зло)ућоћребе (Ковачевић Д. 2017⁶: 65).

Потпуна тематска интегрисаност стихова у прози остварена је у деветнаестој подели – РОЂЕНИ И НЕРОЂЕНИ (ТРИ ПЕСМЕ О ПРЕДАЊУ И ПОСТОЈАЊУ), што потврђује и поднаслов. Стихови у поменутој подели део су прозне целине чији је циљ да одговори на питање – „Зашто нас нема седамдесет милиона“ (Ковачевић Д. 2017⁶: 193). Друга песма чини неименовани пролог у тему сукоба Нас против Нас – „хроника о збивању у једном селу“:

ДОК ДЕЦА НЕ НАРАСТУ

Милош уби Павла | На ћућу за ћрад | Јер је Павле убио Лазара | Прошле ћодине | Каг се сазнало | Да је Лазар убио Томислава | За коћ се ћричало | Да је убио Владимир | Који је – доказано | Убио Тодора | Оћћуженоћ за убиство Војина | Одобећлоћ с робије | Збоћ убиства Луке | Док су ћраћили Павла | (По киши која се не ћамћи) | Уби ћром Милоша | Ићод дрвешта и кишобрана | И сад је мир у селу | Док деца не нарастћу | (Ковачевић Д. 2017⁶: 195–196).

Уочавајући да наведени стихови чине непосредни пролог у тему о нестанку, умирању – абортусу, важно је сагледати наставак текста, који представља преплитање књижевноуметничког и публицистичког. Након успешно интегрисаних и графостилемски издвојених стихова, поступком стилске пререгистрације чланак о абортусу постаје део књижевноуметничког текста. Наиме, тема проистекла из публицистичког функционалног стила, који као „снажно sredstvo agitације bitно utиће na formiranje javnog mnjenja, pogleda na svijet“ (Тошковић 2002: 241) у овом случају бива успешно интегрисана у књижевноуметнички текст као стилски маркирани наставак. Искористивши важне одлике публицистичког стила – „senzacionalistiћки metod plasiranja informacija, ostvarenim slikovitim, ekspresivnim sredstvima“ (Тошковић 2002: 245), Душан Ковачевић је стилским поступком пререгистрације на саркастичан начин осветлио проблем поделе која се тиче односа наталитета и морталитета у Србији те односу државе према младима и породици у предизборној кампањи. Потпуна стилогеност израза потврђена је закључком који је изражен парадоксом: *Ако ваши родитељи нису моћли да имају децу, мала је вероватноћа да ћеше је и ви имаћи* (Ковачевић Д. 2017⁶: 199). Узимајући у обзир чињеницу да фигуративност парадокса и оксиморона често

бива предмет публицистичког функционалног стила, потврдили бисмо и закључак да роман ДВАДЕСЕТ СРПСКИХ ПОДЕЛА стоји на стубовима књижевно-публицистичког и аналитичког подстила који су подстакнути поменутиим стилогеним фигурама. Додатно, хуморне реплике Душана Ковачевића које почивају на парадоксу, иронији, оксиморону у одређеном комуникативном контексту устаљују се у разговорном језику, што може бити предмет новог истраживања.

Закључне напомене

Међусобна условљеност књижевноуметничког и публицистичког функционалног стила у деловању Душана Ковачевића репрезентативно се одсликава у роману ДВАДЕСЕТ СРПСКИХ ПОДЕЛА (2017⁶) и интервјуима, малим литерарним формама – „причама у разговору“ – ПИСЦИ ГОВОРЕ (2007) и У ДОБРОЈ ДРАМИ НИШТА НИЈЕ СЛУЧАЈНО (2018).

Помоћу хронолошког, тематског и стилистичког критеријума у раду је на основу репрезентативног корпуса осветљено питање жанровске поливалентности, а које бива последицом функционалностилског раслојавања. Тумачењем жанра у роману ДВАДЕСЕТ СРПСКИХ ПОДЕЛА указано је на питање међустилова, чија је језичко-стилска особеност осветљена ефектима стилске пререгистрације, стилизације, изневереног очекивања.

Анализом граничног положаја публицистике и књижевности уочава се утемељеност књижевнопублицистичког и аналитичког подстила у деловању Душана Ковачевића. Подстилови којима су својствене референцијална, експресивна и конативна функција истакнути су у средишњем делу романа ДВАДЕСЕТ СРПСКИХ ПОДЕЛА, у коме се поред присутне поетске функције, уочава и утицај семантичке информације, својствене публицистичком стилу те се закључује да су поједине српске поделе, заправо, примери обједињених фељтона и памфлета. Наведене закључке потврђује и проучавање треће поделе – КОСМЕТ – ЧУВАРИ И СЕПЕСИОНИСТИ (Или ХЛАДНА ЗИМА ИЛИ ВРЕЛО ЛЕТО). Додатно, анализом *ірозної рефрена* – П. С. на крају сваке поделе закључује се сагласје књижевноуметничког и публицистичког стила посредством аутопоетичких коментара, где је отелотворено „stilsko dvoglasje“ односно „hibridizacija jezika“ (Bahtin 1989: 124).

Неименовани пролог у роману – ШЕСТ ПРИЧА О НЕСТАЈАЊУ, упућује на тематску синхронизованост са „причама у разговору“ где аутобиографски утицај потврђује чињеницу да су приче у роману ДВАДЕСЕТ СРПСКИХ ПОДЕЛА књижевнопублицистички и аналитички устројене.

Прилагођеност некњижевноуметничких стилова књижевноуметничком тексту остварена је поступком стилске пререгистрације те је последњи сегмент рада подстакнут тим запажањем. Почев од поетске функције у интер-

вјуу, односно „причама у разговору“, преко истакнуте референцијалне функције у публицистичким текстовима, у деловању Душана Ковачевића учува се изразито прилагођавање некњижевних текстова естетској вредности књижевноуметничког текста. Стилски поступци пререгистрације остварени су у роману кроз метатекстуалност, стилско двогласје, аутоцитатност, интертекстуалност, што потврђује и подробна језичко-стилска анализа четврте поделе – ПАТРИОТЕ и ИЗДАЈНИЦИ (А он ће ти опростити што те је тукао...) и деветнаесте поделе – РОЂЕНИ и НЕРОЂЕНИ (ТРИ ПЕСМЕ О ПРЕДАЊУ и ПОСТОЈАЊУ) у роману ДВАДЕСЕТ СРПСКИХ ПОДЕЛА (Ковачевић Д. 2017⁶: 63, 192).

Важно је указати да наведени поступци представљају и језичко-стилске одлике драма Душана Ковачевића те је пригодно упутити на податак из корпусног интервјуа о односу драме и осталих врста литературе, где Душан Ковачевић говори да *драма награсџа лиџературу*, она је синтеза свих његових искустава. Из наведеног се може закључити да изразито присуство књижевнопублицистичког и аналитичког подстила представља спону са књижевноуметничким текстом, романом ДВАДЕСЕТ СРПСКИХ ПОДЕЛА, док поетска функција књижевноуметничког текста чини темељ публицистичког деловања драмског писца. Узрочно-последични, каузални драматуршки потези наглашено су својство у деловању драмског писца у свим облицима функционалностилског раслојавања језика. Хуморне реплике и саркастичне цртице Душана Ковачевића, постајући део публицистичких жанрова и разговорног језика, чине још једну спону различитих функционалних стилова и доказ су да и у публицистичком и књижевноуметничком деловању драмског писца „хумор бива досегнута светлост, ослобађање мрака“.

Извори

- Ковачевић Д. 2017⁶: Ковачевић, Душан. *Двадесет српских подела. Како се Срби множе дељењем*. Београд: Лагуна.
- Ковачевић Д. 2007: Ковачевић, Душан. Позориште је синтеза свих искустава. In: Милић, Боса; Мркаљ, Зона; Брборић, Вељко (ур.). *Писци говоре*. Београд: Друштво за српски језик и књижевност. С. 109–123. Посебно издање часописа СВЕТ РЕЧИ.
- Ковачевић Д. 2013: Ковачевић, Душан. КЛАУСТРОФОБИЧНА КОМЕДИЈА. In: Ковачевић, Душан. *Сабрана дела*. Књига 3: *Драме #3*. Београд: Завод за уџбенике. С. 91–163.
- Ковачевић Д. 2018: Ковачевић, Душан. У доброј драми ништа није случајно. In: Пантић, Михајло (ур.). *Хумор је свејлост. О књижевном стваралаштву Душана Ковачевића*. Зборник радова. Београд: Библиотека града Београда. С. 9–61.

Литература

- Bahtin 1989: Bahtin, Mihail. *O romanu*. Preveo Aleksandar Badnjarević. Beograd: Nolit. [Бахтин, Михаил Михайлович. *Вопросы литературы и эстетике: исследования разных лет*. Москва: 1975]
- Bahtin 2019: Bahtin, Mihail. *Problemi poetike Dostojevskog*. Prevela Milica Nikolić. Novi Sad: Akademska knjiga. [Бахтин, Михаил Михайлович. Проблемы поэтики Достоевского. Москва: 2017]
- Vulić 2012: Vulić, Tatjana. Literarni žurnalizam Ive Andrića. In: Tošović, Branko (ur.). *Ivo Andrić – književnik i diplomata u sjeni dvaju svjetskih ratova (1925–1941)*. Graz – Beograd: Institut für Slawistik der Karl-Franzens-Universität Graz – Beogradska knjiga. S. 371–378. [Ivo Andrić u evropskom kontekstu, tom 5]
- Gazdić 2012: Gazdić, Tamara; Alerić, Marko. Stilogeni elementi Andrićeve jezika. In: Tošović, Branko (ur.). *Ivo Andrić – književnik i diplomata u sjeni dvaju svjetskih ratova (1925–1941)*. Graz – Beograd: Institut für Slawistik der Karl-Franzens-Universität Graz – Beogradska knjiga. S. 469–478. [Ivo Andrić u evropskom kontekstu, tom 5]
- Glišić 2011: Glišić, Nataša. Dramski elementi u Andrićevim pripovetkama. In: Tošović, Branko (ur.). *Austrougarski period u životu i djelu Iva Andrića (1892–1922)*. Graz – Beograd: Institut für Slawistik der Karl-Franzens-Universität Graz – Beogradska knjiga. S. 155–164. [Ivo Andrić u evropskom kontekstu, tom 4]
- Ивановић 2012: Ивановић, Ненад; Ружин Ивановић, Татјана. Крилатице у драмским делима Душана Ковачевића и њихова употреба у комуникативном дискурсу савременог српског језика. In: Мишић Илић, Биљана; Лопичић, Весна (ур.). *Језик, књижевност, комуникација*. Ниш: Филозофски факултет. С. 396–408.
- Katnić-Bakaršić 2001: Katnić-Bakaršić, Marina. *Stilistika*. Sarajevo – Zenica: Ljiljan – Dom štampe.
- Ковачевић М. 2015⁴: Ковачевић, Милош. *Стилстике и драматике стилских фигура*. Београд: Јасен.
- Ковачевић М. 2019: Ковачевић, Милош. *Стилске доминанте српских прозних писаца*. Андрићград: Андрићев институт.
- Ковачевић М. 2021: Ковачевић, Милош. *Српски стилстичари*. Београд: Књижевна мисао – Српска књижевна задруга.
- Милановић 2021: Милановић, Александар. Језик као актер у ДВАДЕСЕТ СРПСКИХ ПОДЕЛА Душана Ковачевића. In: Ковачевић, Милош (ур.). *Драмско стваралаштво Душана Ковачевића*. Зборник радова са научног скупа

одржаног 28. и 29. јуна 2020. године у Андрићграду. Андрићград: Андрићев институт. С. 247–265.

Mumović 2016: Mumović, Ana. Andrićevi ZNAKOVI kao autopoetički komentari. In: Тошовић, Branko (ur.). *Andrićevi ZNAKOVI*. Graz – Beograd – Banja Luka: Institut für Slawistik der Karl-Franzens-Universität Graz – Narodna i univerzitetska biblioteka Republike Srpske – Svet knjige – nmlibris. S. 325–330. [Ivo Andrić u evropskom kontekstu, tom 9]

Симић 2002: Симић, Радоје; Јовановић, Јелена. *Основи теорије функционалних стилова*. Никшић: Научно друштво за неговање и проучавање српског језика ЈАСЕН.

Тошовић 1991: Тошовић, Branko. Publicistički stil u sistemu funkcionalnih stilova. In: Тошовић, Branko (ur.). *Jezik i stil sredstava informisanja*. Друштво за примijenjenu lingvistiku БиН – Филозофски факултет – Институт за језик – Оdsjek за журналистику FPN – Удружење новинара БиН – Svjetlost. S. 7–19.

Тошовић 2002: Тошовић, Branko. *Funkcionalni stilovi*. Graz: Institut für Slawistik der Karl-Franzens-Universität Graz.

Тошовић 2022: Тошовић, Branko. Književna metastilistika i metapoetika u Srbiji na razmeđu XX i XXI vijeka. *Актуалне проблеме стилистики*. Москва: Факултет журналистики МГУ. S. 132–159.

Zorana Ćupić (Beograd)

Literary-journalistic and Analytical Substyle of Dušan Kovačević

The subject of the work involves the analysis of the literary-journalistic and analytical substyle in relation to the literary-artistic functional style in the creative work of the playwright Dušan Kovačević. Based on the selected corpus, which consists of the novel TWENTY SERBIAN DIVISIONS and interviews with the author, using thematic, chronological, and stylistic criteria, the aim is to emphasize the importance of intertwining journalistic and literary-artistic functional styles in the works of Dušan Kovačević. The question of interstyles, in line with the genre question, constitutes another focus and goal of the research. Through stylistic criteria, the analysis of genre polyvalence is examined through the function of stylistic re-registration.

Зорана Ђушић
Институт за српску културу
Приштина – Лепосавић